

physical culture will provide psycho-pedagogical and sports innovative technology. The use of fitness technologies in the training of future teachers of physical culture will increase the motivation to engage in physical exercises will help to master, and in the future these technologies to use in their professional activities that will contribute to the effective solution of problems of physical education students.

Key words: teacher, process, training, innovative technology, physical education.

Стаття надійшла до редакції 07.01.2016 р.

Прийнято до друку 29.02.2016 р.

Рецензент – д.п.н., проф. Караман О. Л.

УДК 378.011.3:338.48-051

Г. П. Щука

ТЕХНОЛОГІЯ ОРГАНІЗАЦІЇ ПРАКТИК СТУДЕНТІВ

Як відомо, одна й та ж система освіти в кожному конкретному випадку може демонструвати різну ефективність у підготовці студентів до майбутньої професійної діяльності. Незважаючи на дотримання галузевих освітніх стандартів, знання, вміння й ціннісні орієнтації, які отримали студенти в процесі навчання, можуть не відповідати тим вимогам, котрі висуває реальна практика в даному регіоні чи місті. Добре налагоджена взаємодія між роботодавцями та навчальними закладами дає можливість наблизити професійну підготовку до потреб практики: роботодавці формують цільове замовлення у відповідності до кадрових потреб регіону, потім ці вимоги враховуються при формуванні вибіркової частини освітніх стандартів. Природно, що від продуманості, чіткості та конкретності цих вимог значною мірою залежить кінцевий результат підготовки.

Проте, не факт, що роботодавці хочуть і можуть сформувати це замовлення. Як показує досвід, ринок праці не завжди сам чітко знає, що йому потрібно, особливо з огляду на перспективу. Простежується стійка тенденція: чим нижчий рівень розвитку даної галузі, чим більший відсоток у ній складають невеликі підприємства, тим складніше отримати обґрунтоване замовлення на підготовку фахівців. У таких умовах науково-педагогічним працівникам випускових кафедр доводиться самостійно визначатися з потребами регіону і забезпечувати прийнятний рівень практичної підготовки майбутніх фахівців.

Практична підготовка студентів здійснюється під час аудиторних занять та в процесі проходження практики. Процес практичної підготовки студентів складний за організацією, багатоаспектний за

змістом. Тому ми зупинимося лише на одному його аспекті: підготовка викладача-початківця до проведення практики студентів. Розглянемо цей процес на прикладі підготовки майбутніх фахівців сфери туризму.

Виділення саме цього аспекту пояснюється рядом факторів. Насамперед – це низький рівень розвитку сфери туризму в Україні. Вітчизняна індустрія туризму орієнтується на світовий туристичний ринок і прагне зайняти на ньому свою нішу, але поки що за більшістю показників, у тому числі рівнем забезпечення висококваліфікованими кадрами, відстає. Галузі потрібні кадри, які б працювали на рівні світових стандартів, проте, розуміння того, якими саме знаннями, вміннями та навичками мають володіти ці фахівці, залишаються досить розмитими. З іншого боку, підприємств, які б потребували таких фахівців і могли відповідно оплачувати їх працю, обмаль.

По-друге, професійна туристична освіта – новий напрям у професійній педагогіці, знаходиться на етапі свого становлення, отже, теорія та практика підготовки майбутніх фахівців сфери туризму ще не достатньо напрацьована. Кількість науковців, які працюють в цій області можна назвати по пальцях: В. Федорченко [6], Н. Фоменко [7], Т. Сокол [5], С. Бабушко [1], Н. Мартинова [2], О. Паламарчук [3] тощо. Але це локальні дослідження, рефлексії набутого досвіду ще не відбулося в тій мірі, щоб ми могли говорити про якісь суттєві зрушення в процесі підготовки кадрів. Що стосується питань практичної підготовки, то можемо сказати, що в цьому напрямі з вітчизняних науковців працювала лише Л. Поважна [4]. Цілком очевидно, що цих досліджень недостатньо.

Тому в цій статті ми розглянемо технологію підготовки викладача до керівництва практикою студентів та найбільш поширені ускладнення, які виникають під час проведення цієї практики. Матеріал розрахований на викладачів, які не мають власного досвіду організації такої роботи.

Отримавши в навчальному навантаженні керівництво навчальною чи виробничою практикою студентів, відразу необхідно прояснити кілька позицій: встановити, хто ще має відношення до цього виду діяльності; визначити вид практики, наявне нормативно-правове та навчально-методичне її забезпечення.

Традиційно за кожним видом практики на кафедрі закріплюється кілька викладачів, крім того, призначається ще методист, який організовує цю роботу на рівні факультету (інституту). Очевидно, що керівниками практики не призначаються відразу два необізнані викладачі-початківці, тому бодай один з призначених матиме відповідний досвід роботи.

Вид практики та її тривалість вказується в навчальному навантаженні, за потреби це можна уточнити за навчальним планом. Нормативно-правове забезпечення складається з Положення про проведення практик студентів вищих навчальних закладів України, Положення про проведення практик студентів у конкретному ВНЗ, галузевих стандартів вищої освіти.

Ознайомлення з Положенням дасть можливість установити загальні принципи організації, проведення і підведення підсумків усіх видів практики студентів різних спеціальностей у ВНЗ України. Положення про проведення практик студентів у конкретному ВНЗ конкретизує загальні положення і вказує на специфіку, яка притаманна процесу організації практики студентів у даному навчальному закладі. За галузевими стандартами вищої освіти доцільно визначити, до якої частини програми (нормативної чи варіативної) вона належить, чи є директивні рекомендації щодо її організації.

Навчально-методичне забезпечення практики передбачає, насамперед, наявність її програми, зразків бланків звітної документації. Найліпший варіант – ознайомитися з програмою, за якою було організовано цю практику в минулому навчальному році, вияснити, чи були якісь зауваження та рекомендації щодо її удосконалення.

Нормативні вимоги до структури програми практики відсутні. Традиційно, до її складу входять наступні компоненти:

- загальні положення (пояснювальна записка), де вказуються мета та завдання практики, її місце в системі практик, місце та термін проведення, тривалість. При цьому мета практики співвідноситься із загальними цілями освітньо-професійної програми, завдання – з видами та задачами професійної діяльності, а місце визначається шляхом визначення «вхідних» знань, умінь та компетенцій; взаємозв'язку з іншими навчальними елементами ОПП, результатів: компетенцій, які мають бути сформовані; вказуються загальний обсяг у кредитах та кількості годин;
- тематичний план та зміст практики;
- основні принципи організації та керівництво практикою (обов'язки керівника практики від кафедри, від підприємства, обов'язки студента-практиканта);
- завдання для самостійної роботи студентів;
- форма атестації (підведення підсумків практики: вимоги до оформлення звітної документації, критерії оцінювання);
- список рекомендованої літератури, програмове забезпечення, Інтернет-ресурси та ін..

Роботу над програмою практики доцільно з визначення переліку компетентностей, які мають бути сформовані у студентів протягом практики, та встановлення знань, які мають бути закріплені чи поглиблені в цей період.

Так як знання, вміння та навички здобуваються студентами в період теоретичного навчання, варто визначити перелік дисциплін, які забезпечують їх формування, разом з колегами, які викладають ці дисципліни, ретельно переглянути їх зміст, робочі навчальні програми та внести відповідні корективи. Викладач повинен чітко знати, яким обсягом знань повинен оволодіти студент протягом вивчення дисципліни, на що слід звернути увагу, які здатності відпрацювати і т.д. –

тобто забезпечити фундамент для проходження практики студентами. Тому інколи до програми практики вносять перелік тем, знання яких необхідно студенту для успішного виконання завдань практики.

Формування одних компетентностей доцільно розпочати в процесі теоретичного навчання, тоді як формування інших можливе лише в процесі практики. Цілком очевидно, що ці компетентності мають бути визначені заздалегідь, а процес їх формування повинен чітко простежуватися як у робочій програмі дисципліни, так і у програмі практики, як от «Очікуваний результат практики» – у вигляді переліку компетентностей чи окремих здатностей.

Коли робочий варіант програми практики готовий, варто визначити підприємства, які можна використовувати як бази практик та підписати (чи продовжити) з ними угоди. Головними умовами для підписання угоди повинні бути: наявність можливості для виконання студентом завдань конкретного виду практики, інноваційний та виробничий потенціал підприємства; наявність на підприємстві фахівців, які мають відповідну кваліфікацію та досвід роботи і бажання виступати наставниками.

Як свідчить досвід, комфортніше працювати з базами, які давно приймають студентів на практику: вони мають досвід роботи зі студентами, поступово вчаться планувати їх діяльність як частину виробничого процесу, формують реальний рівень вимог до знань, умінь та навичок студентів.

Бази практик обов'язково треба відвідати особисто. Необхідно ознайомити керівника з проектом програми практики, переконатися, що специфіка діяльності цього підприємства дозволяє виконати поставлені завдання, вислухати побажання адміністрації до її змісту та організації. Щоб зацікавити керівників підприємства у співпраці з навчальним закладом, оскільки фінансової винагороди вони не отримують, доцільно узгодити з ними тематику науково-дослідних робіт, які виконують студенти під час практики, наприклад, запропонувати їм розробку нового туристичного продукту, організацію PR-кампанії і т.д. – в залежності від змісту практики. В залежності від побажань адміністрації сформувані пакет індивідуальних завдань для практикантів.

Важливо вже на цьому етапі визначитися з наставником практиканта і налагодити з ним співпрацю. Результативність практики значною мірою визначається особистістю наставника та рівнем його взаємодії з викладачем університету. Саме наставник має ознайомити практиканта з роботою підприємства, контролювати дотриманням ним розпорядку дня, дисципліни, правил техніки безпеки, тощо. Він повинен не тільки спостерігати за роботою практиканта, але й разом з керівником практики від ВНЗ аналізувати її результати, виявляти проблеми, визначати причини та шляхи їх усунення тощо. Цілком очевидно, що не кожен висококваліфікований фахівець, який має стаж роботи та успішний у сфері туризму, може бути наставником. Наставник повинен мати якості вчителя-майстра. Під час цієї зустрічі варто визначитися із

робочим місцем практиканта, що дозволить уникнути багатьох непорозумінь.

Досить перспективним напрямком організації практики є участь студентів у соціальних проектах, які реалізуються місцевою владою. Потенційними базами практики у такому випадку можуть виступати не тільки туристичні фірми, але й інші установи та підприємства (навчальні заклади, структурні підрозділи комітету з політики молоді, установи культури, спорту і т.д.). Наприклад, практиканти можуть готувати і брати участь у таких заходах, як організація дозвілля дітей та підлітків, проведення екскурсій, розробка та реалізація цільових програм з розвитку туристичної дестинації тощо. Але надмірно захоплюватися такими заходами не варто: з одного боку вони не завжди в повній мірі відповідають завданням практики, з іншого, збільшують навантаження на викладача, оскільки вимагають додаткового детального та ретельно підготованого методичного супроводу.

Після попереднього обговорення і корекції (за потреби) проект програми практики затверджується на засіданні кафедри.

Далі викладач, керуючись змістом практики, очікуваннями усіх сторін, суб'єктів практики, приступає до створення (чи оновлення) Навчально-методичного комплексу з практики. До навчально-методичного комплексу, крім програми практики, традиційно включають програми установчої та звітної конференцій та різноманітні методичні рекомендації для студентів (тематика індивідуальних завдань – їх можна узгодити з тематикою курсових робіт / проектів; інструкції; інформаційні пам'ятки; тести, різнорівневі завдання для самостійної роботи та на саморефлексію; робочі зошити з задачами у відповідності до програм практики, форма звіту студента про проходження практики тощо).

Досить гарно зарекомендував себе досвід уведення до Навчально-методичного комплексу електронного довідника по базам практики: надається повна інформація про підприємство, характер його діяльності, відгуки та презентації студентів, які проходили практику на цьому підприємстві раніше, та ін.

Для того, щоб діяльність студентів мала упорядкований характер, необхідно детально продумати вимоги до щоденника практиканта. Наприклад, можна ввести графу «повинно бути» (керівник практики дає перелік ключових професійних компетентностей, які мають бути сформовані під час практики, а студент періодично оцінює рівень їх сформованості); або окремий розділ – «Професійне самовизначення», де студент має фіксувати всі досягнення за формулою «хочу – можу – є – вимагають», визначати можливості, які були реалізовані, чи ускладнення, які виникали в процесі виробничої діяльності. Пізніше цей матеріал можна буде використати для корегування завдань практики.

Доцільно підготувати професійно орієнтовані алгоритми, схеми, діагностичні карти, які будуть полегшувати та прискорювали процес аналізу. Наприклад, «Лист спостереження», «Аналіз якості

обслуговування», «Професіограма турагента» та ін.. Тобто, необхідно забезпечити не лише самостійну виробничу діяльність, але й постійний аналіз та осмислення її результатів.

Альтернативою щоденника практики може бути блог, у якому студенти будуть описувати події та обговорювати їх, ділитися враженнями, корисною інформацією, посиланнями на інформаційні ресурси тощо. Звісно, про створення блогу треба теж подбати заздалегідь.

Так як єдині нормативні вимоги до структури та змісту Навчально-методичного комплексу з практики відсутні, формується він у відповідності до тих традицій, які існують у навчальному закладі чи на випусковій кафедрі.

За 2-3 місяці до початку практики проводяться організаційні збори студентів (краще окремо для кожного курсу), де повідомляються термін практики та її тривалість, основна мета, завдання та очікувані результати, кількість місць на базових підприємствах та прізвища викладачів, які є керівниками практики від ВНЗ.

У більшості навчальних закладів студентам надається можливість самостійно визначити підприємство, яке стане для нього базою практики. Проте, в окремих вишах не рекомендують відпускати студентів на навчальну практику за межі міста, оскільки це ускладнює методичне керівництво ними. Цю позицію варто прояснити на початковому етапі організації практики.

Студенти, які бажають проходити практику на базових підприємствах, повідомляють про свій вибір керівнику, інші проходять практику на основі угод, які підписують індивідуально.

За місяць до початку практики на основі зібраних заявок та індивідуальних угод на випусковій кафедрі відбувається розподіл студентів по базам практики. При розподілі враховується відповідність наукової роботи та схильності студентів характеру підприємства, а також персональні заявки з бази практики. Розподіл, зроблений кафедрою, закріплюється наказом по університету, який підписується не пізніше, ніж за 2 тижні до початку практики.

Після підписання наказу про розподіл на практику керівник практики проводить установчу конференцію, на якій студенти проходять інструктаж з охорони праці й безпеки життєдіяльності та отримують методичні та організаційні установки для проходження практики (робоча програма, мета і завдання практики, структура, вимоги до студентів); індивідуальні завдання; зразки звітної документації, правила її оформлення; регламент проведення підсумкового заліку і вимоги до атестації студентів. Також надаються інтернет-адреси сайту кафедри та методичного відділу з практик, на яких студенти можуть ознайомитися з нормативними та довідковими матеріалами, зразками документів; видаються направлення на практику.

Важливо, щоб студенти чітко зрозуміли, що і як вони повинні робити під час практики, де можна отримати консультацію, до кого звертатися, якщо виникають ускладнення.

Під час проходження практики її керівник не має можливості постійно знаходитися поруч зі студентом. Але час від часу доцільно спілкуватися з наставником та практикантом, хоча б у телефонному режимі, особисто перевіряти, чи виконує студент індивідуальний план, які має ускладнення, за потреби відкорегувати цей план.

Традиційно, за результатами практики студенти протягом встановлено терміну (2-7 днів) здають керівнику письмовий звіт та щоденник практики, які містять інформацію про виконану студентом роботу в період практики, коротку характеристику діяльності підприємства, висновки та пропозиції. Керівник практики перевіряє надані документи та заповнює відгук на кожного практиканта. В окремих навчальних закладах він же виставляє і оцінку за практику. Традиційно при оцінюванні враховуються: ступінь теоретичного осмислення студентом своєї практичної діяльності (аналіз записів у щоденнику); рівень сформованості професійних умінь (діагностика), якість оформлення звітної документації, характеристики практиканта, яку йому дали на підприємстві, критичного самоаналізу студента.

Важливо, щоб критерії оцінювання були визначені до початку практики і чітко прописані в її програмі. Студенти повинні знати, яку кількість балів вони можуть одержати за виконання завдання, відвідування кожного закладу, за участь у обговоренні на місцях, ведення щоденника і т.д. Це дозволяє мотивувати студента під час практики та уникнути непорозуміння під час оцінювання її результатів.

В інших вишах для підведення підсумків практики збирається звітна (підсумкова) конференція. На якій заслуховується і оцінюється практикант.

Звітну конференцію за результатами практики краще проводити через деякий час після її завершення, щоб студенти аналізували свою практичну діяльність вже на іншому емоційно-когнітивному рівні, що сприяє більш об'єктивному оцінюванню досягнутих результатів. Оголошення вивішується заздалегідь, запрошуються наставники та керівники підприємств, студенти старших та молодших курсів. Важливо кожному студенту надати можливість виступити, висловитися щодо основних аспектів процесуального боку практики, її структури та змісту.

Обрана заздалегідь комісія (завідувач кафедри, керівники практики, керівники підприємства та наставники) крім того, що оцінює кожного практиканта, має можливість визначити якість організації процесу проходження практики студентами та рівень задоволеності усіх сторін. Доцільно провести конкурси на кращого практиканта, кращий звіт з практики і т.д.

Звітні конференції користуються значною популярністю серед студентів: студенти старших курсів розглядають представлені підприємства з позиції перспективи працевлаштування, молодших – проходження практики в майбутньому.

Після завершення практики і проведення звітної конференції питання вдосконалення практичної підготовки майбутніх фахівців доцільно розглянути на засіданні кафедри. Керівник практики представляє аналіз результатів проходження практики. В результаті обговорення доповіді визначаються перелік тем (питань), загально особистісних та професійних компетентностей (умінь та навичок практичної діяльності у відповідності з її видами), на вивчення та формування яких варто звернути увагу наступного року, вносяться корективи в програму практики.

Таким чином, підготовка викладача до організації та проведення практики студентів передбачає ознайомлення його з існуючими нормативно-правовими навчально-методичними документами, які регулюють цей вид діяльності студентів. Якщо подібна практика проводилася у минулому навчальному році, процес підготовки обмежується оновленням програми практики та її навчально-методичного забезпечення, підписанням чи подовженням угод з підприємствами.

Підготовка викладача до проведення практики, яка вводиться до навчального процесу вперше, передбачає визначення компетентностей, які повинні бути сформовані в процесі практики; встановлення переліку підприємств, діяльність яких забезпечує формування даних компетентностей, та підписання з ними відповідних угод; розробку критеріїв сформованості даних видів діяльності рівневого характеру; розробку всього Навчально-методичного комплексу.

Список використаної літератури

- 1. Бабушко С. Р.** Теоретичні та методичні засади професійного розвитку фахівців туристичної сфери США і Канади: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / С. Р. Бабушко. – К., 2015. – 40 с.
- 2. Мартинова. Н. С.** Ігрові технології в професійній підготовці майбутніх менеджерів туризму: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / Н. С. Мартинова. – К., 2015. – 20 с.
- 3. Паламарчук О. Ф.** Професійна підготовка фахівців сфери туризму в університетах Франції : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / О. Ф. Паламарчук. – К., 2014. – 20 с.
- 4. Поважна Л.І.** Організація навчально-виробничої практики майбутніх фахівців сфери туризму / Л. І. Поважна // Педагогіка туризму: навч. пос. / За ред. В. К. Федорченка. – К. : КУТЕП, 2006. – Режим доступу: http://tourlib.net/books_ukr/pedtur33.htm.
- 5. Сокол Т. Г.** Педагогічні умови навчально-методичного забезпечення професійної підготовки менеджерів туристичної індустрії : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Сокол Тетяна Георгіївна. – К., 2012. – 315 с.
- 6. Федорченко В. К.** Теоретичні та методичні засади підготовки фахівців для сфери туризму: дис. ... доктора пед. наук: 13.00.04 / Федорченко Володимир Кирилович.

– К., 2005. – 872 с. **7. Фоменко Н. А.** Теоретико-методичні засади формування стандартів освіти у сфері туризму: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / Н. А. Фоменко. – К., 2012. – 40 с. **8. Чорна Л. В.** Особливості практичної підготовки майбутніх фахівців туристичної галузі в університетах США : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Любов Василювна Чорна. – Полтава, 2009. – 321 с.

Щука Г. П. Технологія організації практик студентів

У статті проаналізовано основні етапи діяльності викладача в процесі організації практик студентів туристичних спеціальностей. Охарактеризовано основні види практик студентів, їх функції та завдання, визначено послідовність дій викладача з моменту отримання навчального навантаження: встановлення завдань та баз практики, розробка робочої програми, знайомство з керівниками баз практик та наставниками, визначення робочого місця практиканта, індивідуальних науково-дослідних завдань, узгодження змісту практичної підготовки студента з результатами засвоєння теоретичного матеріалу на аудиторних заняттях з огляду на формування професійних компетентностей, як результату проходження практики, тощо.

Стаття розрахована на викладачів-початківців, які не мають досвіду організації практик та науково-педагогічних персонал, який працює на випускових кафедрах, які реалізують нові напрямки в професійній освіті.

Ключові слова: організація практик, практика студентів, професійна освіта в туризмі, керівник практики.

Щука Г. П. Технология организации практик студентов

В статье проанализированы основные этапы деятельности преподавателя в процессе организации практик студентов туристических специальностей. Охарактеризованы основные виды практик студентов, их функции и задачи, определены последовательность действий преподавателя с момента получения учебной нагрузки: установление задач и баз практики, разработка рабочей программы, знакомство с руководителями баз практик и наставниками, определение рабочего места практиканта, индивидуальных научно-исследовательских задач, согласование содержания практической подготовки студента с результатами усвоения теоретического материала на аудиторных занятиях ввиду формирования профессиональных компетенций, как результата прохождения практики, и т.д..

Статья рассчитана на начинающих преподавателей, которые не имеют опыта организации практик и научно-педагогический персонал выпускающих кафедр, которые реализуют новые направления в профессиональном образовании.

Ключевые слова: организация практик, практика студентов, профессиональное образование в туризме, руководитель практики.

Shchuka G. P. Technology practices of students

The article analyzes the main stages of the process of teacher students travel practice specialties. Characterize the main types of practices (evaluation, training, production, pre-diploma), their functions and tasks.

The sequence of actions of the teacher after receiving the workload, setting targets and bases practices, logistical and personnel support which allows you to perform tasks of practice, developing the work program of practice, the definition of activities that allow to form the necessary skills, familiarity with the heads of training in and establishing interaction with mentors who will work with trainees, trainee job review, block the formation of individual research tasks and training projects that meet the needs of enterprise administration. students' interests and objectives practices, content negotiation practical training of student results theoretical material on classroom lessons because of the formation of professional competencies as a result of practical training, and more.

The article deals with the most common complications that arise when the management practices implemented for the first time, and outlines possible solutions.

The article is intended for novice teachers who have no experience of practice and teaching staff working in training engineers departments that implement new trends in professional education.

Key words: organization practices, the practice of students, professional training in tourism practice leader

Стаття надійшла до редакції 26.01.2016 р.

Прийнято до друку 29.02.2016 р.

Рецензент – д.п.н., проф. Курило В. С.